

Grad Sarajevo
City of Sarajevo

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Kanton Sarajevo
Grad Sarajevo
GRADSKO VIJEĆE

Broj: 01-GV-02-748/24
Sarajevo, 29.05.2024. godine

Na osnovu člana 31. stav (1) tačka b) i člana 77. stav (1) Statuta Grada Sarajeva („Službene novine Kantona Sarajevo”, broj 7/23), Gradsko vijeće Grada Sarajeva, na 40. sjednici održanoj dana 29.05.2024. godine, usvojilo je

Izvještaj o provođenju Sarajevo Net Zero Misije.

PREDSJEDAVALJUĆI GRADSKOG VIJEĆA

Jasmin Ademović, s.r.

Adresa: Hamdije Kreševljakovića 3
71 000 Sarajevo
Tel.: +387 33 216 659
Fax: +387 33 205 874
Email: gsgv@sarajevo.ba
Web: gradskovijece.sarajevo.ba

Grad Sarajevo
City of Sarajevo

Bosna i Hercegovina
Federacija Bosne i Hercegovine
Kanton Sarajevo
Grad Sarajevo
GRADONAČELNICA

IZVJEŠTAJ
O PROVOĐENJU SARAJEVO NET ZERO MISIJE

Sarajevo, maj 2024. godine

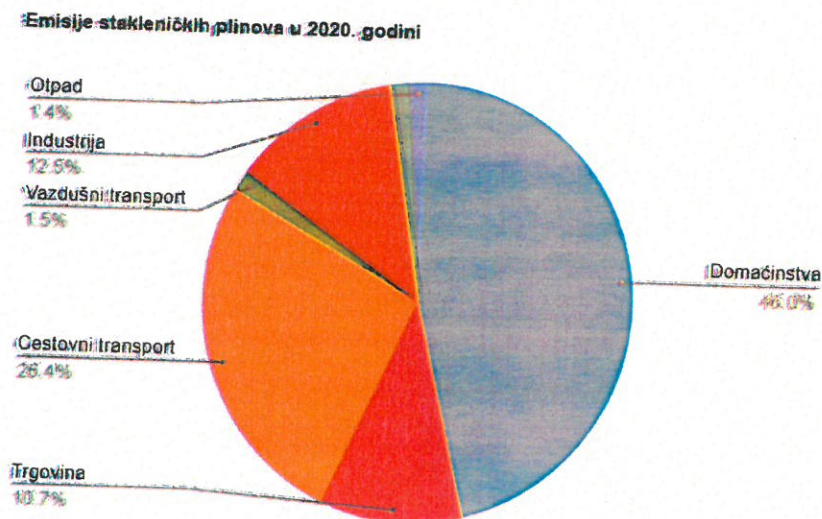
Adresa: Hamdije Kreševljakovića 3
71 000 Sarajevo
Tel.: +387 33 407 443
Fax: +387 33 208 341
Email: grad@sarajevo.ba
Web: www.sarajevo.ba

Sažetak

Sarajevo¹ je jedno od najzagađenijih urbanih centara na planeti tokom više od desetak dana u bilo kojem zimskom periodu, s koncentracijama PM 2.5 čestica često 40 puta većim od preporučenih vrijednosti Svjetske zdravstvene organizacije² za kvalitet zraka. Inventar emisija stakleničkih plinova iz 2020. godine pokazao je da je sistem u potpunosti se oslanja na sagorijevanju fosilnih goriva – uglja, nafte, dizela, plina itd. – i unatoč pokušajima postupnog suočavanja s ovim izazovom, potrošnja fosilnih goriva i emisije stakleničkih plinova stalno su rasle za 2,7% godišnje tijekom barem deset godina. U istom razdoblju potrošnja dizela, uglavnom u sektoru transporta, porasla je za 400%.

Emisije stakleničkih plinova po sektoru

U tom kontekstu rukovodstvo Kantona Sarajevo, zajedno sa Gradom Sarajevo, Gradom Istočno Sarajevo i relevantnim općinama u Republici Srpskoj (BiH) i Federaciji (BiH), odlučilo je aplicirati za EU Misiju 100 Net Zero Emission Cities (100 gradova sa nultom neto stopom emisije), i zamijeniti neuspješnu „korak po korak“ strategiju sa strategijom istinske sistemske promjene. Funkcionalno urbano područje Sarajeva 28. aprila 2022. godine proglašeno je jednim od 112 izabranih kandidata³ – među 362 kandidatska grada – i to jednim od samo tri iz naše regije.

¹ Za potrebe aplikacije aplicirali smo kao Sarajevo Funkcionalno urbano područje koje uključuje: Kanton Sarajevo, Centar, Hadžići, Iliđa, Ilijaš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Trnovo, Vogošća, Grad Istočno Sarajevo, Istočna Iliđa, Istočno Novo Sarajevo, Istočni Stari Grad, RS Pale, Sokolac, Istočno Trnovo i Grad Sarajevo.

² [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-\(outdoor\)-air-quality-and-health](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-(outdoor)-air-quality-and-health)

³ https://ec.europa.eu/info/news/commission-invites-cities-express-their-interest-become-part-european-mission-100-climate-neutral-and-smart-cities-2030-2021-nov-25_en

Jasno definiranje rukovodećih uloga

Po ostvarenju kandidatskog statusa, proces definiranja i usklađivanja uloga i odgovornosti unutar Misije Net Zero Sarajevo odvijao se kroz niz sastanaka između Delegacije Europske Unije, Net Zero City Platforme u Briselu i sarajevskih rukovodstvenih struktura.

Uloge

Upravljačko tijelo:

EU ambasador Sattler, gradonačelnik Grada Istočno Sarajevo Ljubiša Čosić, gradonačelnica Grada Sarajeva, Benamina Karić, premijer Kantona Sarajevo, Nihad Uk
Koordinator Misije Net Zero Sarajevo: Garret Patrick Kelly

Operativni tim:

U ime Kantona Sarajevo – Dalila Zečić (Stručni saradnik za evropsku integraciju i koordinaciju provedbe projekata), u ime Grada Istočno Sarajevo – Ognjen Sladoje (Šef kabineta) i u ime Grada Sarajevo – Nermina Suljević (Pomoćnica gradonačelnice za održivi razvoj)
Koordinator Net Zero Sarajevo (NZZ) misije: Garret Patrick Kelly

Također je dogovoreno da će se tokom procesa razvoja Desetogodišnjeg Akcijskog i investicijskog plana za Net Zero Emissions, uključivanje općina trebati dodatno definisati.

Tim Net Zero Tranzicijski Hub, koji predvodi NZZ Koordinator, osnovao je:

- i) Net Zero Koaliciju Međunarodnih finansijskih institucija, kako bi uključio razvojne banke i ostale,
- ii) Savez kompanija, kako bi se upoznao sa stajalištima privatnog sektora,
- iii) Platformu Civilnog društva za prikupljanje povratnih informacija od civilnog društva, a sve grupe će služiti kao referentne grupe za misiju.

Odgovornosti u 2024. godini

Kanton Sarajevo će preuzeti tehničko vodstvo u podršci razvoja Net Zero Desetogodišnjeg Akcijskog i investicijskog plana.

Grad Sarajevo će preuzeti tehničko vodstvo u pružanju podrške Skupštini građana (Citizen Assembly) i kreiranju Climate City Contracta (dokument koji nije zakonski obavezujući, ali je alat čijim potpisivanjem se pokazuje posvećenost svih interesnih strana, baziran na akcijskom i finansijskom planu, a čijem potpisivanju će prisustvovati i Europska Komisija, a jedna od potpisnica će biti i EU; u daljnjem tekstu „CCC“).

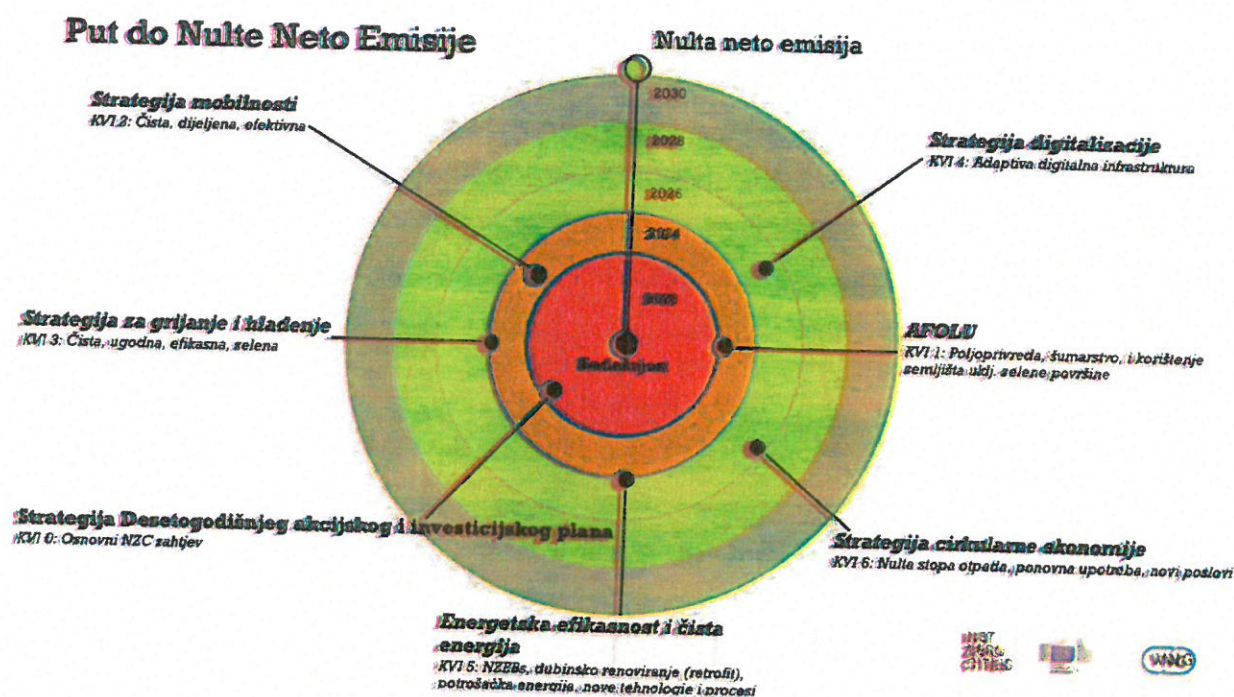
Grad Istočno Sarajevo će preuzeti tehničko vodstvo u Programu pilot gradova.

Sljedeći koraci

Net Zero Desetogodišnji akcijski i investicijski plan

Obavezni koraci koje tim Net Zero Misije FUP Sarajevo treba poduzeti su kompletiranje Net Zero Desetogodišnjeg akcijskog i investicijskog plana, koji bi zatim trebao biti certificiran kroz CCC i predat EU na odobrenje krajem 2024. godine.

Akcijski plan će se fokusirati na šest osnovnih oblasti: AFOLU – Poljoprivreda, šumarstvo i korištenje drugih zemljišta uključujući zelene površine (1), Mobilnost (2), Grijanje i hlađenje (3), Digitalizacija (4), Energetska efikasnost i čista energija (5) i Cirkularna ekonomija (6).

Očekuje se da će izvođač radova započeti sa radom na razvoju Desetogodišnjeg akcijskog i investicijskog plana u prvom kvartalu 2024. godine, kako bi Sarajevo do kraja 2024. godine dobilo željeni EU certifikat Misije (EU Mission Label). Ovo bi bilo značajno postignuće ne samo u pogledu posvećenosti misiji, već i u otvaranju vrata za finansiranje od strane EU, nacionalnih i regionalnih, kao i privatnih investicija.

Osnivanje Tranzicijskog Tima i Huba

Kako bi gradske vlasti saradivale sa lokalnim akterima kako bi se ubrzala transformacija u klimatsku neutralnost, bit će ključno imati samouvjerenu, neutralnu i visoko kvalifikovanu grupu da orkestrira proces. Ova grupa može preuzeti vodstvo bez ugrožavanja povjerenja između lokalnih aktera u različitim sektorima i pomoći u izgradnji dugoročnog modela finansiranja i upravljanja za dekarbonizaciju. Evropska komisija ovaj tim naziva Tranzicijskim timom. Ovaj tim treba da se formira u najkraćem mogućem roku kako bismo bili sigurni da su svi potrebni dokumenti finalizirani na vrijeme za pribavljanje Certifikata europske misije. Tim

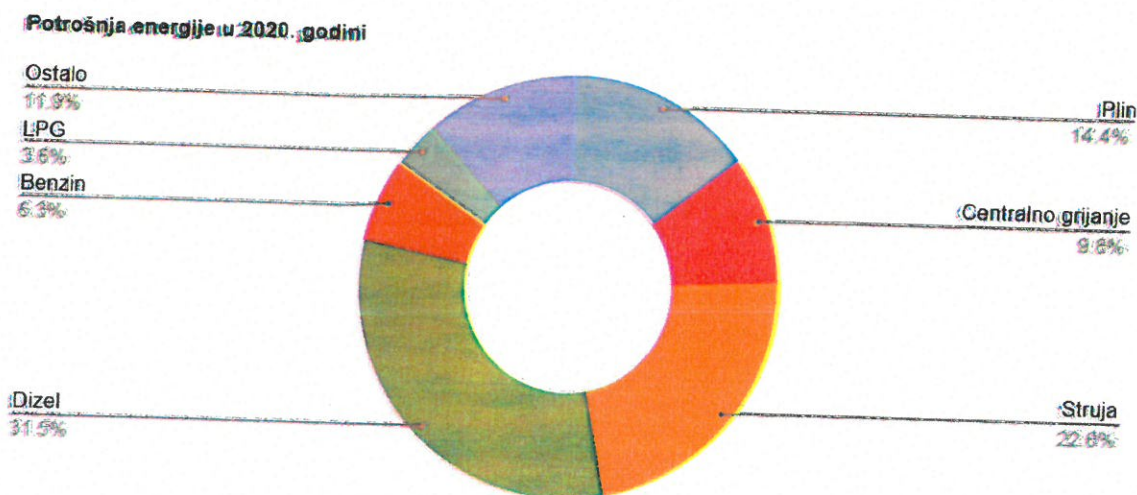
treba da se sastoji od posvećene grupe (međunarodnih i lokalnih) stručnjaka koji koordiniraju, olakšavaju i podstiču uspješnu implementaciju misije.

Sarajevo Net Zero Misija

Opis problema

Funkcionalno urbano područje Sarajeva⁴ jedno je od najzagađenijih gradova na planeti tokom više od deset dana u bilo kojem zimskom periodu, sa mjerenjima iznad $400 \mu\text{g}/\text{m}^3$ čestica, ili skoro 10 puta više od preporučenog limita Svjetske zdravstvene organizacije⁵. Čitava ekonomija u potpunosti se oslanja na sagorjevanju fosilnih goriva – uglja, nafte, dizela, gasa itd. – i uprkos postupnim pokušajima rješavanja ovog izazova, potrošnja fosilnih goriva i emisije stakleničkih gasova kontinuirano raste za 2,7% godišnje tokom najmanje jedne decenije. U istom periodu potrošnja dizela, uglavnom u sektoru transporta, porasla je za 400%. U svakom slučaju, ovi podaci – koji predstavljaju direktnu i sveprisutnu prijetnju životu stanovnika te nanose štetu turizmu, također, predstavljaju izazov klimatskoj promjeni, pri čemu se procjenjuje da svaki građanin Sarajeva proizvodi otprilike 5,5 tona CO₂ godišnje, uglavnom zbog grijanja i transporta.

Potrošnja energije po izvoru u 2020. godini

Izvor podataka je prvenstveno zasnovan na zvaničnim godišnjim izvještajima o energetske bilansu Kantona Sarajevo, koje dostavlja Ministarstvo privrede, a koji se odnosi na period od 2016. do 2020. godine i koje je usvojila Skupština Kantona Sarajevo, a koji su potom

⁴ Za potrebe apliciranja, prijavili smo se kao Sarajevo, funkcionalno urbano područje koje uključuje: Kanton Sarajevo, Centar, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Trnovo, Vogošća, Istočno Sarajevo, Istočna Ilidža, Istočno Novo Sarajevo, Istočni Stari Grad, RS Pale, Sokolac, Istočno Trnovo i Grad Sarajevo.

⁵ [https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-\(outdoor\)-air-quality-and-health](https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/ambient-(outdoor)-air-quality-and-health)

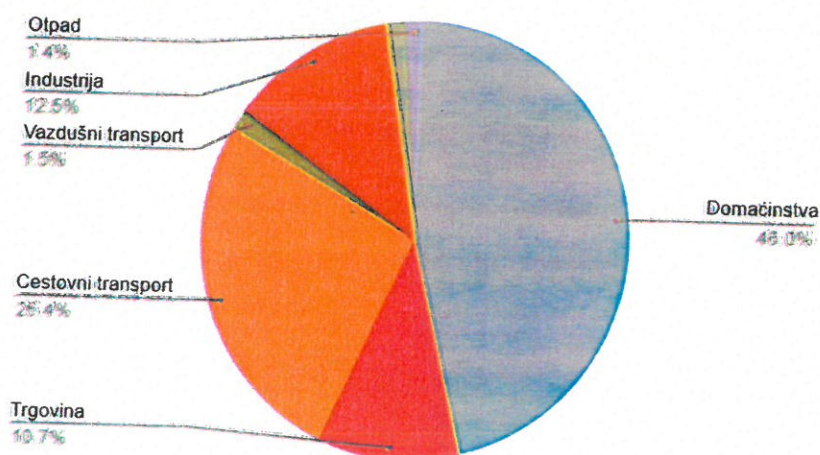
ekstrapolirani za potpuniju sliku funkcionalnog urbanog područja Sarajeva. U izvještaju je detaljno opisana potrošnja energije u Kantonu Sarajevo, prema gorivu/izvoru. Iako nije uvijek moguće precizno odrediti sektorsku krajnju upotrebu energije, bila je moguća široka distribucija koristeći inpute iz prethodno uspostavljenih inventara (npr. gradski SEAP, objavljen 2011. godine) i lične komunikacije sa pomoćnikom ministra Nurijom Memićem, stručnim suradnikom Zlatanom Mujakom i timom zaduženim za kreiranje energetske bilansa, kao i sa Stručnim timom Grada Istočno Sarajevo Andrijanom Rac i Mladenkom Pandurević. Prikazani bilans emisije stakleničkih plinova koristi metodologiju Sporazuma gradonačelnika Evrope (CoM Europe), ali ne isključivo. Za slučaj procjene stakleničkih plinova iz komunalnog otpada korištene su IPCC smjernice za nacionalne inventare stakleničkih plinova iz 2006. godine.

Paralelno s rastućim troškovima plina i dizela i vrlo stvarnom prijetnjom prekida opskrbe, pitanje oslanjanja na uvezenu fosilnu energiju - u smislu energetske sigurnosti - za vođenje neučinkovite ekonomije postalo je još više zabrinjavajuće, istovremeno sa sve učestalijim šumskim požarima izazvanim klimatskim promjenama i rekordnim povećanjem temperaturnih vrijednosti.

Zbog specifičnog geografskog položaja grada, temperaturne inverzije zimi hvataju sve onečišćivače/emisije stakleničkih plinova, bilo da ih ima malo ili puno, zadržavaju ih blizu tla i stvaraju ogromnu opasnost po zdravlje. Također, Sarajevo se nalazi u kotlini na otprilike 600 metara nadmorske visine, uglavnom okruženo planinama, što otežava pristup iz Istočnog Sarajeva i ostatka Kantona na nekoliko ključnih tačaka, gdje u prosjeku dnevno ulazi 50.000 automobila.

Emisije stakleničkih plinova po sektoru

Emisije stakleničkih plinova u 2020. godini

Europska komisija pokreće poziv za 100 Net Zero Cities misiju

Dana 25. novembra 2021, Komisija je pokrenula poziv za izražavanje interesa upućen gradovima da se pridruže Europskoj misiji za klimatski neutralne i pametne gradove⁶ i navela u tom pozivu:

„Ciljevi misije su stvaranje 100 klimatski neutralnih i pametnih europskih gradova do 2030, a koji bi djelovali kao centri eksperimentiranja i inovacija kako bi omogućili svim europskim gradovima da slijede isti put do 2050.

Pridruživanje misiji postaviti će odabrane gradove direktno na inovacijski vrh tranzicije prema klimatskoj neutralnosti, kao dio Europskog zelenog plana. Budući da se borba protiv klimatskih promjena sve više okreće prema primjeni rješenja, gradovi su u najboljoj poziciji da budu rani usvojitelji politika za postizanje klimatske neutralnosti. Sam proces donijet će višestruku korist njihovim zajednicama u smislu smanjenja zagađenja zraka i buke, manje gužve, nižih računa za energiju i zdravijeg načina života.“

Mariya Gabriel, povjerenica za inovacije, istraživanje, kulturu, obrazovanje i mlade, izjavila je:

„U našim naporima da postignemo klimatsku neutralnost, potrebni su nam gradovi u prvim redovima. Divno je vidjeti entuzijazam i ambiciju koju su mnogi od njih već podijelili s nama. Želim snažno potaknuti gradove da sudjeluju u ovom pozivu, ne samo one koji su već daleko odmakli na svom putu prema klimatskoj neutralnosti, već i one koji su u ranoj fazi svoje transformacije.“

Odluka o podnošenju Izraza interesa (EOI)⁷

U tom kontekstu vlasti Kantona Sarajevo, zajedno s Gradom Sarajevom, Gradom Istočnim Sarajevom i općinama u Republici Srpskoj (BiH) i Federaciji (BiH), odlučile su se prijaviti za EU Misiju 100 Net Zero Cities (100 gradova s nultom neto emisijom) – u daljnjem tekstu „100 Net Zero Cities“ – prepoznavši da je potrebna sistematska⁸, a ne postupna promjena kako bi se prevladao ovaj izazov i da će općine iz Republike Srpske i Federacije trebati saradivati kako bi riješile neke od sveprisutnijih problema.

Rok za odgovor na poziv bio je 31. januar 2022. godine, od objave 25. novembra 2021. godine, a premijer Kantona brzo je imenovao Garreta Patrica Kellyja na mjesto koordinatora za podnošenje prijave (prilog 1), uključujući i odluku da Kantonalna vlada pruži potrebne tehničke podatke za Izraz interesa (prilog 2). Do datuma apliciranja, Izraz interesa (EOI) podržan je pismima namjere Kantona Sarajevo, te sljedećih općina: Centar, Hadžići, Ilidža, Ilijaš, Novi Grad, Novo Sarajevo, Stari Grad, Trnovo, Vogošća, grad Istočno Sarajevo, Istočna Ilidža,

⁶ https://ec.europa.eu/info/news/commission-invites-cities-express-their-interest-become-part-european-mission-100-climate-neutral-and-smart-cities-2030-2021-nov-25_en

⁷ Izraz interesa ili EOI je termin koji se koristi za prijavu na Misiju 100 Net Zero Cities

⁸ https://twitter.com/USEmbassySJ/status/1522491924057366528?s=20&t=Eb3opLbLkG22_Azi61WyYw

Istočno Novo Sarajevo, Istočni Stari Grad, RS Pale, Sokolac, Istočno Trnovo i grad Sarajevo (vidi prilog 3).

Finansijska i institucionalna podrška

Izraz interesa podržan je i pismima namjere Christophera Sheldona, direktora Svjetske banke za Bosnu i Hercegovinu, Manuele Naessl, direktorice EBRD-a za Bosnu i Hercegovinu, Ambassade Sjedinjenih Američkih Država u Bosni i Hercegovini, i EU Delegacije ambasadora Johanna Sattlera, koji je izjavio u svom pismu:

„Kao što vjerojatno znate, Ekonomski i investicijski plan EU pruža značajne izvore bespovratnih sredstava – s 9 milijardi eura - i pomiješanog zajma u iznosu od predviđenih dodatnih 20 milijardi eura za regiju. EU Zelena agenda ima potencijal podržati vaše napore prema klimatskoj neutralnosti.“

Sarajevo je izabrano

Više od 800 sudionika pridružilo se inicijalnom informiranju o apliciranju, a 362 grada koja su izrazila interes za postizanje klimatske neutralnosti do 2030. smatrana su prihvatljivima nakon pregleda Izraza interesa. Dana 28. aprila 2022. godine Funkcionalno urbano područje Sarajeva proglašeno je jednim od pobjednika⁹ - i jednim od samo tri grada iz naše regije koji su odabrani među 27 EU zemalja, uz još 12 gradova iz zemalja povezanih ili s potencijalom za povezivanje s programom Horizont Europa.

Tog dana predsjednica Europske komisije, Ursula von der Leyen, čestitala je pobjedničkim gradovima:

„U Evropi se zelena tranzicija događa upravo sada. I uvijek postoji potreba za inovatorima koji postavljaju više ciljeve. Danas smo objavili gradove koji će učestvovati u EU Misiji za 100 klimatski neutralnih, pametnih gradova do 2030. Oni nam pokazuju put.“

Sljedeći koraci

Ključni ciljevi navedeni na početku bili su uspostava 1) Tranzicijskog huba za koordinaciju desetogodišnje misije na razini Kantona, Grada i Općina i razvoj mreže partnerskih gradova za dijeljenje znanja i iskustava, 2) kreiranje Desetogodišnjeg akcijskog i investicijskog plana (NZAP i NZIP) za postizanje nulte neto emisije, te provedba 3) Građanske skupštine (CA) za razradu misije/akcijskih planova i postizanje saglasnosti oko 4) „CCC-a“.

⁹ https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_2591

SLJEDEĆI KORACI Gradovi će početi raditi na svojim Climate City ugovorima

Uključujući akcioni plan i strategiju ulaganja

Inovativno upravljanje gradom i učešće građana

Učešće EU, nacionalnog i regionalnog nivoa

Climate City ugovore sastavljaju gradovi, uključujući građane i partnere, i postavljaju svoje planove za postizanje klimatske neutralnosti do 2030. godine. Ugovori predstavljaju jasnu i vidljivu političku posvećenost ali nisu pravno obavezujući.

Obično bi se smatralo da je „osvojiti srca i umove“ za misiju ove veličine i složenosti izazovnije i važnije za uspjeh nego same strategije i planovi. Ako uzmemo u obzir da ova misija uključuje i dva odvojena lokalna sistema upravljanja, jedan u Federaciji BiH, drugi u entitetu Republika Srpska u BiH, važnost izvrasnog orkestriranja, koordiniranja i komunikacije još više dobiva na značaju.

NetZeroCities, platforma EU misije

Kao dio mehanizama podrške odabranim gradovima, Europska komisija je osnovala „NetZeroCities“, EU platformu za misiju za klimatski neutralne i pametne gradove, koja djeluje kao uslužna platforma koja pruža savjetovanje prilagođeno potrebama i sveobuhvatnu podršku kako bi gradovi prevladali strukturalne, institucionalne i kulturne barijere s kojima se trenutno suočavaju u ostvarivanju cilja neto nulte emisije na socijalno inkluzivan način.

Eksperti svjetske klase pružit će stručnu pomoć u različitim područjima poput demokratskog upravljanja, društvenih inovacija, uključivanja građana, te finansijskog strukturiranja kako bi se adresirali svi aspekti sistemske promjene potrebne za klimatsku neutralnost. Usluge gradovima podrazumijevat će prilagođenu podršku na licu mjesta, kao i posebnu online platformu koja bi uz nove i postojeće alate i resurse pomogla u njihovom putu prema nultoj neto emisiji.

Osim podrške gradovima koji sudjeluju u Europskoj misiji za klimatski neutralne i pametne gradove do 2030, NetZeroCities će pokrenuti niz Pilot-projekata kako bi testirao inovativne ideje i pomogao u brzom učenju o tome kako postići klimatsku neutralnost na razini grada. NetZeroCities će, također, provesti program „gradova blizanaca“ kako bi omogućio usvajanje znanja od sličnih gradova i potaknuo repliciranje rješenja između pilota i drugih europskih gradova.

VNG-I ¹⁰ Misija i Izvještaj

U septembru 2022. godine premijer Forto – kao glavni podnosilac zahtjeva – obratio se partnerima, i ukazujući na složenost strukture Misije Sarajevo Net Zero, istakao kako bi funkcionalni pregled bio prvi korak u pravom smjeru, te najavio da će se sprovesti uz podršku Ambasade Kraljevine Nizozemske i Fondacije za otvoreno društvo.

VNG-I je angažiran da pruži funkcionalni pregled procesa Misije Sarajevo FUA Net Zero i pruži smjernice za Funkcionalno Urbano Područje Sarajeva o tome kako poboljšati, fokusirati i restrukturirati mehanizam kako bi se povećala efikasnost sprovođenja Net Zero Misije. U februaru 2003. godine, VNG-i je sproveo temeljito istraživanje i razvio set preporuka i strateških uvida, s nekoliko ključnih akcija koje treba poduzeti kako bi se postigla klimatska neutralnost.

Izvještaj je kritički istakao da Sarajevo posjeduje sve potrebne faktore za uspjeh, uključujući posvećenost zainteresiranih strana, podršku javnosti, financijske partnere, ekonomske prilike, svijest o hitnosti rješavanja ovog problema, te da je sada potrebno poduzeti konkretne korake.

Na političkom nivou, u izvještaju se preporučuje veća uključenost političkih rukovodilaca, proširenu odgovornost i administrativnu posvećenost, što će biti potrebno za uspjeh Misije. Ova restrukturiranja su dogovorena na sastanku koji je organizirao ambasador Sattler u julu 2023. godine. O ovoj temi se više može pročitati na stranici 14 ovog dokumenta.

Jedan od osnovnih funkcionalnih elemenata strategije djelovanja je uspostava Mission huba, koji bi služio kao inkluzivno mjesto gdje bi se koordinirale sve aktivnosti među građanima i organizacijama, te gdje bi se razvijala saradnja između zainteresiranih strana. Od suštinske je važnosti da Mission hub bude uspostavljen što je prije moguće, čak i virtualni bi bio zadovoljavajući dok se ne napravi fizički hub. Pored Mission huba, treba uspostaviti i Tranzicijski tim. Ovaj tim bi se sastojao od eksperata i visoko stručnih pojedinaca, i trebao bi podsticati i olakšavati saradnju između gradskih vlada i lokalnih aktera na neutralan i pravovremen način.

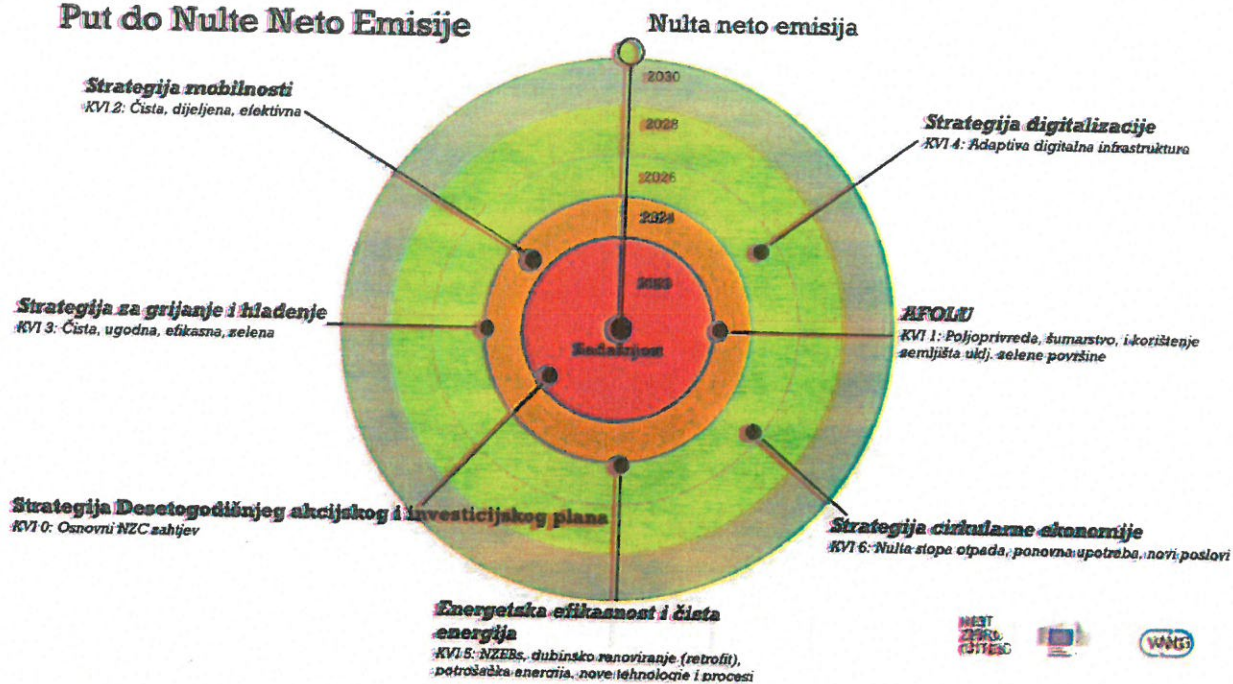
¹⁰ VNG International is the International Cooperation Agency of the Association of Netherlands Municipalities (VNG)

Put do nulte neto emisije

Izveštaj VNG-I ističe da bi put do nulte neto emisije najbolje bio ostvaren pristupom retrovizije, tj. s jasnom vizijom željene budućnosti i strukturiranim planom aktivnosti koji se fokusira na šest temeljnih područja: AFOLU – Poljoprivreda, šumarstvo i korištenje zemljišta, uključujući zelene površine (1), Mobilnost (2), Grijanje i hlađenje (3), Digitalizacija (4), Energetska efikasnost i čista energija (5) i Cirkularna ekonomija (6). Grafikon ispod ukazuje na mogući vremenski okvir u kojem će se transformacija svakog sektora odvijati.

Put do Nulte Neto Emisije

Net Zero Rješenja

Raspon potencijalnih rješenja predloženih za šest ključnih područja, naznačenih u grafikonu ispod, uglavnom se odnosi na zamjenu opcija fosilnih goriva alternativama čistih izvora električne energije. Ključno je unaprijed razmišljati o potrebnoj količini električne energije, te osigurati da električna mreža posjeduje dovoljan kapacitet, kako bi se spriječili neželjeni scenariji s kojima su se suočili drugi gradovi zbog zanemarivanja ovih važnih faktora. Izvještaj također ukazuje da je važno pratiti ove planove aktivnosti što pažljivije kako bi se izbjegli neadekvatni projekti i promašene investicije, kao što su investicije u solarne panele na visokim ravanskim zgradama, kada bi druge tehnologije mogle pružiti više energije (npr. vjetar i solarna), ili investiranje u kvalitetnije drvene peći, kada su toplotne pumpe ili gradsko grijanje sa obnovljivim izvorom energije pravi način za postizanje nulte neto emisije.

Net zero solutions

					
Mobility	Heating & Cooling	Energy efficiency & clean energy	Digital	Biodiversity	Circular economy
Solutions: <ul style="list-style-type: none"> • 15 minute city. • e-buses infra. • Shared mobility. • Zero-emission zone. • Recharge systems. • Bicycle paths. • Affordable and accessible public transport network. • Parking and congestion fees. • City hubs 	Solutions: <ul style="list-style-type: none"> • Clean-energy heating systems • Zero-emission heating by electrification. • Heat pumps. • Induction hobs for cooking 	Solutions: <ul style="list-style-type: none"> • Heating grids. • Electrical grid. • Solar & wind (parks) • Rooftops. • "powerwalls" • Geothermal energy. • Aquathermal energy. • Hydro-energy 	Solutions: <ul style="list-style-type: none"> • Digital Twin • Digital service management (shared mobility, energy, water, food, waste) • Digital Operating system • Virtual Boardroom 	Solutions: <ul style="list-style-type: none"> • Greening the region • Green roofs. • Trees. • Soil regeneration. • Biological food production 	Solutions: <ul style="list-style-type: none"> • Based buildings. • Zero waste products. • Unprocessed food. • Waste collection infrastructure. • Quality long-life products. • Prosumers

Izvještaj preporučuje da se akcijski i investicijski plan za predloženih šest ključnih područja završi do kraja 2024. godine. Druga preporuka bila bi formiranje Građanske skupštine. Građanska skupština bi raspravljala o akcijskom planu, te pomogala u razvoju i postizanju konsenzusa oko CCC-a. CCC je obavezan za sve gradove koji učestvuju u Misiji Net Zero, a Platforma Misije će pružiti pomoć u njegovom razvoju i implementaciji. To je dokument koji bi trebao biti zasnovan na akcijskom i finansijskom planu, a sve relevantne zainteresirane strane i vladini organi, zajedno s EU, iskazali bi svoju posvećenost potpisivanjem. Nakon odobrenja CCC-a, Europska komisija će dodijeliti Sarajevu Certifikat Misije.

Važno je napomenuti da CCC nije pravno obavezujući dokument, ali pomaže u potencijalnim budućim finansijskim prilikama.

Osnivanje Net Zero Koalicije Međunarodnih finansijskih institucija

Suorganiziran od strane predstavnika EU u Bosni i Hercegovini i Vlade Kantona Sarajevo, 14. decembra 2022. godine održan je ključan sastanak sa gradom Sarajevo, Gradom Istočno Sarajevo i općinama Kantona Sarajevo, Međunarodnim finansijskim institucijama i drugim partnerima, označavajući pokretanje „Koalicije za Nultu neto emisiju.“

Uspostavljanje ove Koalicije, pored toga što označava želju za fundamentalnim promjenom u alokaciji resursa, pruža priliku za usklađivanje namjene finansijskih resursa kako bi se potaklo kultiviranje čišće okoline. Ključna dimenzija ove transformacije je posvećenost međunarodnih finansijskih institucija (IFI), banaka i donatorskih partnera. Glavni cilj ove grupe interesnih subjekata jeste obavezivanje da se svi resursi preusmjere ka projektima s nultim emisijama unutar Sarajeva.

Tadašnji premijer Kantona Sarajevo, Edin Forto, naglasio je hitnost suočavanja s rastućim emisijama i zagađenjem. Istakao je mogućnost usvajanja čistih i ekonomičnijih tehnologija poput električnih autobusa, koji ne samo da se bore protiv zagađenja zraka, već nude i ekonomske prednosti.

Predstavnici međunarodnih finansijskih institucija također su posvećeni ovom cilju. Europska banka za obnovu i razvoj (EBRD) već je uključena u finansiranje projekata u Sarajevu koji se fokusiraju na poboljšanje u sektoru javnog prijevoza, energetske efikasnost u zgradama, te na investicije u vodne usluge, što će ukupno uštedjeti 80.000 tona CO₂, pritom poboljšavajući kvalitetu javne usluge. Svjetska banka (WB) učestvuje u pripremi projekta za poboljšanje kvaliteta zraka kako bi podržala bolje praćenje sistema kvaliteta zraka u odabranim kantonima, uključujući Sarajevo. To uključuje i napore kako bi se bolje približila i pojasnila priroda uticaja klimatskih promjena na urbanistički razvoj. Evropska investiciona banka (EIB) također je pružila punu podršku Net Zero Koaliciji međunarodnih finansijskih institucija i već se obavezala finansirati rekonstrukciju urbane transportne mreže u Kantonu Sarajevo, što će značajno povećati sigurnost, a smanjiti gužve u prometu i zagađenje zraka.

Pored EBRD-a, WB-a i EIB-a, na sastanku su prisustvovali i predstavnici sljedećih banaka i donatorskih partnera, svi podjednako izražavajući svoju posvećenost misiji: Razvojna banka Kfw (Kfw), Njemačka ambasada, Njemačko društvo za međunarodnu saradnju (GIZ), Švedska ambasada, Razvojna saradnja pri ambasadi Švedske (Sida), Švicarska ambasada, Švicarska razvojna saradnja (SDC), Japanska ambasada, Japanska agencija za međunarodnu saradnju (JICA), Američka ambasada, Američka agencija za međunarodni razvoj (USAID), Britanska ambasada, Međunarodna finansijska korporacija (IFC).

Net Zero Sarajevo Uloge i Odgovornosti

Proces definiranja i preciziranja uloga i odgovornosti unutar Misije Net Zero Sarajevo odvijao se kroz niz sastanaka s interesnim stranama između 27. juna 2023, 14. jula 2023. i 18. septembra 2023. godine. Domaćin prvog sastanka bio je Thomas Osdoba, direktor programa NetZeroCities (Brisel), ambasador Sattler, šef Delegacije Europske unije u Bosni i Hercegovini i Specijalni predstavnik Europske unije u Bosni i Hercegovini (Sarajevo) bio je domaćin drugog sastanka, a domaćin posljednjeg sastanka bila je Antonella Di Sandri (načelnica Odsjeka OPS II - EEAS, Sarajevo), uz učešće Alana O'Briena iz Europske investicione banke, JASPERS (Luksemburg) - detalji dostupni u prilogu.

Uloge

Upravljačko tijelo:

EU ambasador Sattler, gradonačelnik Grada Istočno Sarajevo Ljubiša Ćosić, gradonačelnica Grada Sarajeva, Benjamina Karić, premijer Kantona Sarajevo, Nihad Uk
Kordinator Misije Net Zero Sarajevo: Garret Patrick Kelly

Operativni tim:

U ime Kantona Sarajevo – Dalila Zečić (Stručni saradnik za evropsku integraciju i koordinaciju provedbe projekata), u ime Grada Istočno Sarajevo – Ognjen Sladoje (Šef kabineta) i u ime Grada Sarajevo – Nermina Suljević (Pomoćnica gradonačelnice za održivi razvoj).
Kordinator Misije Net Zero Sarajevo: Garret Patrick Kelly

Također je dogovoreno da će se tokom procesa razvoja Desetogodišnjeg Akcijskog i investicijskog plana za Net Zero Emissions, uključivanje općina trebati dodatno definirati.

Tim Net Zero Tranzicijski Hub, koji predvodi NZS Koordinator, osnovao je:

- i) Net Zero Koaliciju Međunarodnih finansijskih institucija, kako bi uključio razvojne banke i ostale,
- ii) Savez kompanija, kako bi se upoznao sa stajalištima privatnog sektora,
- iii) Platformu Civilnog društva za prikupljanje povratnih informacija od civilnog društva, a sve grupe će služiti kao referentne grupe za misiju.

Odgovornosti za 2024. godinu

Kanton Sarajevo će preuzeti tehničko vodstvo u podršci razvoja Net Zero Desetogodišnjeg Akcijskog i investicijskog plana.

Grad Sarajevo će preuzeti tehničko vodstvo u pružanju podrške Skupštini građana (Citizen Assembly) i kreiranju CCC-a.

Grad Istočno Sarajevo će preuzeti tehničko vodstvo u Programu pilot gradova.

Osnivanje Net Zero Saveza kompanija

Jedini način da se osiguraju značajne investicije koje su potrebne za ostvarenje misije 100 gradova sa nultom neto emisijom (100 Net Zero Cities Mission), podržanom od strane EU, je kroz kombinaciju sredstava vlade i privatnih fondova. Gotovo 80% svih promjena koje trebaju nastati u sljedećem desetljeću kako bi se postigla nulta neto emisija bit će pokrenuto od strane privatnog sektora koji će lansirati nove proizvode sa čistim izvorima energije na tržište, a s time i promjene u životnom stilu građana.

S tim ciljem, osnovan je Savez kompanija za misiju 100 gradova sa nultom neto emisijom. Savez trenutno čini nekoliko posvećenih kompanija (DHL, E-GO Sarajevo, Uniq, SFF, Porsche, Gazzda, itd.) koje su pioniri u postizanju ciljeva održivosti.

U pokušaju da se privatne kompanije istinski uključe u proces Misije Net Zero Sarajevo, 21. septembra 2023. godine održan je inicijalni sastanak s nekoliko inovativnih "pionira" iz privatnog sektora na polju nulte neto emisije. Ovaj sastanak su suorganizirali Ambasador EU Johann Sattler (šef Delegacije Europske unije i specijalni predstavnik EU u Bosni i Hercegovini) i Edin Emšo, izvršni direktor DHL-a.

Sastanku su također prisustvovali Fermin Cordoba (savjetnik za politiku EUSR), Antonella di Sadri (načelnica Odsjeka OPS II – EEAS, Sarajevo), te Operativni tim bez predstavnika Grada Istočno Sarajevo. Glavni zaključci sastanka bili su: a) nastavak pružanja podrške i predanost Misiji Net Zero Sarajevo, b) spremnost predstavnika privatnog sektora da budu domaćini nadolazećih sastanaka koji će se održavati dva ili tri puta godišnje, c) davanje prijedloga za daljnji rast Saveza i uključivanje drugih kompanija.

Sastanak je bio izvrsna prilika za upoznavanje sa konkretnim poduzetim akcijama i sa predanošću kompanija kako bi se smanjilo onečišćenje zraka u funkcionalnom urbanom području Sarajeva, korištenjem e-vozila, toplotnih pumpi, solarnih panela, te sa izazovima s kojima se suočavaju. Otvoren je i dijalog o tome kako bolje podržati i koordinirati ciljeve Net Zero Misije. Nedostatak svijesti i obrazovnih resursa, nedostatak zakonodavnih regulativa i

rješenja Vlade, kao i nedostatak projekata, politička podjela i nedostatak zajedničkog napora unutar zemlje, istaknuti su kao neki od zajedničkih problema s kojima se sudionici suočavaju. Sljedeći sastanak Saveza kompanija održan je 13. decembra u Porsche Sarajevo sa fokusom na temu e-mobilnosti. Prisutni (Porsche, Gazzda, Uniqa, ProCredit, DHL, Bin Bin, SFF, ASA Grupa, Privredna komora FBiH, Ministarstvo komunikacija i prometa BiH, premijer Kantona Sarajevo, predstavnici delegacije EU u BiH, Operativni tim bez Predstavnik Grada Sarajeva) dogovorili su se o nizu konkretnih zadataka s različitih nivoa vlasti u vezi sa subvencijama za e-vozila i poreznim olakšicama, infrastrukturom za e-punjenje, e-buseve, i nadogradnjom mreže kako bi se zadovoljila povećana potražnja za e-vozilima. Ovo će biti test spremnosti i sposobnosti Vlade (na više nivoa) da odgovori na probleme s kojima se privatni sektor susreće zbog birokratskih blokada, nedostatka podrške itd.

Naredni korak je proširenje grupe i stvaranje konkretnog akcijskog plana koji će biti predstavljen Vladi kako bi se dobila njihova podrška.

Osnivanje Platforme za sudjelovanje civilnog društva

Kao dio Misije Net Zero Sarajevo, osnovana je Platforma civilnog društva. Kako bi se osigurala ispravna i transparentna putanja procesa i provedbe Misije, nužno je istinsko i svrsishodno uključivanje civilnog društva.

Odabrane građanske grupe (i profesionalne i volonterske) su konzultirane tijekom VNG-i procesa (5-10. februar 2023). Pripadnici tih grupa su iznijeli svoja mišljenja o izazovima i prilikama za provedbu Misije, te su informirani o sljedećim koracima Misije. Izrazili su svoju zabrinutost u vezi s pitanjima okoliša u svojim inicijativama/NGO-ima, i svi su podijelili isti pozitivan stav o potrebi za čistim okolišem kako bi se stvorio grad koji je pogodan za porodični život, te primamljiv za turiste. Neki od njih su prepoznali i druge građanske skupine koje bi trebale biti uključene.

Od decembra 2023. godine svi članovi civilnog društva su izabrani na sličan način kao i članovi Saveza kompanija, bilo da su, kroz lično angažiranje ili profesionalno (djelujući kao NGO) uključeni i investirani u temu klimatskih promjena/onečišćenja/planiranja/upravljanja otpadom. Očekuje se formalno pokretanje grupe početkom naredne godine (2024).

Pokretanje Procesa Desetogodišnjeg akcijskog i investicijskog plana

Dana 17. oktobra 2023. godine, Dalila Zečić (Stručna suradnica za evropsku integraciju i koordinaciju provedbe projekata) podnijela je Opis zadatka u kojem je zatražena pomoć od JASPERS-a. Tehnička odobrenja za podnošenje Opisa zadatka JASPERS-u potpisao je Operativni tim (Nermina Suljević, Dalila Zečić, Ognjen Sladoje) 11. oktobra 2023. godine.

Dana 15. novembra 2023. godine, Alan O'Brien (Viši savjetnik) iz JASPERS tima podnio je prvi nacrt Projektnog zadatka za nabavku konzultanta za podršku pripreme Plana akcije za klimatske promjene i Plana investicija za CCC. Nacrt je potom poslan Delegaciji EU na tehnički i finansijski pregled.

Dana 27. novembra 2023. godine, tim JASPERS-a (Alan O'Brien i Mark Finer) sastao se s koordinatorom Neto Nulte emisije u Sarajevu Garretom Patrickom Kellyjem i Operativnim timom (Dalila Zečić, Velida Mehić u ime Nermine Suljević, i Mladen Đurović u ime Ognjena Sladoje). Sastanak je smatran radnim sastankom na kojem su komentari Operativnog tima

razmatrani i integrirani u nacrt Projektnog zadatka. Na kraju sastanka, nacrt Projektnog zadatka je potpisan od strane sva tri člana Operativnog tima.

Otvorena pitanja koja su zahtijevala dodatnu prilagodbu, a koja su dostavile Nermina Suljević i Dalila Zečić, odnosila su se na manje tehničke nedosljednosti u terminologiji, jasnu podjelu uloga i odgovornosti, pitanja o potrebnom univerzitetskom stepenu obrazovanja za stručnjake, te nedostatak informacija o lokalnoj podršci koja bi se trebala pružiti i Gradu Sarajevu i Gradu Istočno Sarajevo. Ovi su komentari zatim razmotreni i integrirani u konačni nacrt Projektnog zadatka kojeg je 4. decembra 2023. godine podnio Alan O'Brien (JASPERS).

Očekuje se da će izvođač radova započeti sa radom na razvoju Desetogodišnjeg akcijskog i investicijskog plana u prvom kvartalu 2024. godine, kako bi Sarajevo do kraja 2024. godine dobilo željeni EU Certifikat Misije. Ovo bi bilo značajno dostignuće ne samo u pogledu posvećenosti misiji, već i u otvaranju vrata za finansiranje od strane EU, te pribavljanju nacionalnih i regionalnih, kao i privatnih investicija.

Objavljeno u januaru 2024. Kao godišnji izvještaj za Sarajevo Net Zero Misiju
Pripremili:

Net Zero Emissions Tranzicijski Hub, Sarajevo

Garret Patrick Kelly, Sarajevo Net Zero Mission Koordinator

Ena Beširević, Sarajevo Net Zero Mission saradnik za razvoj partnerske mreže